

Cikkismertetés: Óvodai és iskolai táplálkozási szakpolitikák az Egyesült Királyságban, Svédországban és Ausztráliában

Article review: Preschool and school meal policies in the United Kingdom, Sweden and Australia

Ismertető: Doroginé Török Andrea

Ismertett cikk: Lucas, P. J., Patterson, E., Sacks, G., Billich, N., & Evans, C. (2017). Preschool and school meal policies: An overview of what we know about regulation, implementation, and impact on diet in the UK, Sweden, and Australia. *Nutrients*, 9(7), 736. doi: [10.3390/nu9070736](https://doi.org/10.3390/nu9070736)

Kulcsszavak: táplálkozáspolitiká; iskolai étkezés; táplálékbevitel; gyermekek; óvoda; iskola
Keywords: nutrition policy; school meals; nutrition intake; children; preschool; school

Beküldve: 2021. 07. 01., doi: [10.24365/ef.v62i4.6741](https://doi.org/10.24365/ef.v62i4.6741)

BEVEZETŐ

A nevelési-oktatási intézmények az egészséges táplálkozási magatartás kialakulásának fontos helyszínei. A táplálkozási szokások és az ételmszerpreferencia kialakulása már gyermekkorban megkezdődik, a bölcsődében, óvodában és iskolában elfogyasztott ételek jelentős részét képezik a gyermekek napi táplálékbevitelének. Emiatt az egészséges életmódot ösztönző óvodai és iskolai környezet létrehozását célzó intézkedéseket egyre nagyobb érdeklődés övezi.

A bemutatott közlemény három magas jövedelmű ország, az Egyesült Királyság, Ausztrália és Svédország iskolai és óvodai étkeztetésének szabályozását hasonlítja össze, szemléltetve az OECD-országok területi és nemzeti szintű megközelítései és követelményei közötti különbségeket. A cikk a témával kapcsolatos szakpolitikákat és vizsgálatokat tekinti át. A szerzők a következő kérdésekre keresték a választ: mi a jelenlegi szabályozás az egyes országokban, hány gyermeket érnek el az intézkedésekkel, mit tudnak azok végrehajtásról és milyen bizonyítékok állnak rendelkezésre az adott országban alkalmazott szabályozásoknak a gyermekek egészségére gyakorolt hatásáról.

A SZABÁLYOZÁSOK RÖVID ÁTTEKINTÉSE

Svédországban központosított szabályozás érvényesül. Tizenhat éves korig minden gyermek ingyenes iskolai étkeztetésben részesül. A Nemzeti Élelmiszerügynökség (*National Food Agency*) által kiadott irányelvek leginkább az étkezési élmény egészségére összpontosítanak, ideértve a minőséget, az időzítést, az összetételt és a környezetet. Jogszabályi követelmény, hogy az ételeknek megfelelő tápértékűeknek kell lenniük, azonban ezt nem ellenőrzik szigorúan.

Az iskolai étkezésekre vonatkozóan Ausztrália minden tagállama irányelveket fogalmaz meg azzal a céllal, hogy egészséges és tápanyagban gazdag ételek legyenek elérhetőek az iskolások számára. Jellemzően a jelzőlámpa-rendszer alapú megközelítést használják az ajánlott, a kevésbé ajánlott és a nem ajánlott ételek jelölésére, azok tápértékbeli minősége alapján. Ausztráliában az iskolás gyermekek nagyrészt otthonról viszik magukkal az ételeket, és emellett a büfé jellegű iskolai étkezdékben tudnak maguknak élelmiszereket venni. Az irányelvekben foglaltak megvalósítását segítő ajánlások, útmutatók figyelembe vétele általában kötelező az állami iskolákban, az egyéb iskolákban pedig javasolt. Az irányelvekben foglaltak betartása viszont tagállamonként változó, általában alacsonynak tekinthető, és az állam rutinszerűen nem monitorozza ezek megvalósulását. Az ausztrál óvodák az

egészséges ételek biztosításának céljából tagállam-specifikus támogatást kapnak (például táncadó szolgáltatást nyújtó intézmények felállítására). A nemzeti irányelv csupán annyit ír elő számukra, hogy a biztosított ételeknek és italoknak „táplálónak és megfelelőnek” kell lenniük, így az irányelv nem elég egyértelmű ahhoz, hogy végrehajtható és ellenőrizhető legyen.

Az Egyesült Királyság óvodai és általános iskolai étkeztetési rendszere országrészenként különbözik. Az óvodákban és általános iskolákban egyaránt alkalmaznak élelmiszeralapú előírásokat, de ezek csak bizonyos esetekben kötelezőek. Az Egyesült Királyság területén az általános iskolák többségében kötelező azok alkalmazása, azonban az óvodák esetében csak Skóciában kötelező érvényűek az előírások. Az ingyenesen biztosított iskolai étkezések száma magas, de ahol fizetni kell (ideértve az óvodákat is), ott az otthonról hozott ételek fogyasztása a jellemzőbb. Ez azonban hátráltatja az étkeztetésre vonatkozó irányelveknek a táplálkozásra gyakorolt pozitív hatását.

MEGBESZÉLÉS

A tanulmányból kiderül, hogy az iskolai étkezés minőségének biztosítására egészen más megközelítést alkalmaznak a három országban. Közös jellemzőjük azonban, hogy az étkeztetésre vonatkozó előírások betartásának ellenőrzését egyikben sem hajtják végre egyértelműen, így nem tudni biztosan, hogy az intézmények által biztosított étkezések milyen mértékben felelnek meg az előírásoknak, és akadályozott annak megismerése is, hogy a szakpolitikai változások eredményezték-e javulást a gyermekek táplálkozásában.

Pozitívumként emelhető ki, hogy a rendelkezésre álló további útmutatók, ajánlások és segédanyagok széles köre erősíti a jelenlegi szakpolitikai megközelítéseket az egyes országokban. A szolgáltatók és a szülők nagyra értékelik az átadott információs anyagokat, melyek segítségével befolyásolni tudják a gyermekek táplálékbevitelét az intézmény falain kívül is. További erősségnek számít az a Svédországban és kisebb mértékben az Egyesült Királyság óvodáiban megvalósuló pedagógiai megközelítés, hogy a gyermekek táplálkozását és annak minőségét intézményi környezetbe integrálva fejlesszék.

Felismerték, hogy az intézményi étkezés értékes lehetőséget biztosít arra, hogy a gyerekek és a velük étkező pedagógusok beszélgetni tudjanak az ételekről és az élelmiszerválasztásról.

Gyengeségként hozható fel, hogy az iskolában biztosított ételek csak egy részét képezik az iskolában töltött idő alatt elfogyasztott táplálékoknak. Az otthonról vitt ebédek általában alternatív megoldást jelentenek az étkezésre Ausztráliában és az Egyesült Királyságban. Ám minden országban további élelmiszerforrások közé tartoznak az étel- és italautomaták, az élelmiszerboltok, a pékségek, az otthonról hozott egyéb élelmiszerek. A jó minőségű étkeztetés biztosításának táplálkozás-egészségtani előnyei elmaradnak, ha kevés gyermek veszi igénybe ezt a lehetőséget, továbbá, ha a más forrásokból származó élelmiszerek nem szerepelnek az egészséges táplálkozási útmutatókban. További negatívum, hogy mind az Egyesült Királyságban, mind Ausztráliában kevés szabályozás vonatkozik az óvodáskorú gyermekek étkeztetésére, és az ellátásban részesülés aránya is kismértékű esetükben.

A szerzők az iskolai étkeztetésre vonatkozó politikákkal kapcsolatban a következő javaslatokat teszik a) az előírások érvényesítése szükséges a javulás érdekében; b) a biztosított élelmiszerek elfogadása elengedhetetlen az előnyök eléréséhez; és c) az elfogadás, a tápanyagbevitel, és annak monitorozása szükséges társadalmi csoportonként annak igazolására, hogy a biztosított iskolai étkeztetés valóban népegészségügyi siker-e.

Az előírások betartásának érdekében meg kell vizsgálni azokat a mechanizmusokat, amelyek egyértelmű elszámoltathatóságot biztosítanak és ösztönzőleg hatnak a megfelelésre (például költségvetési mechanizmusok megkötése, vagy egyedi igazgatói teljesítményértékelések).

Az egészséges táplálkozás egész iskolai környezetre kiterjedő (az iskolai étkeztetésen túli) megközelítésére van szükség, ideértve az otthonról hozott ételleket, élelmiszereket is. Ezen kívül olyan szélesebb körű intézkedések is szükségesek, amelyek az egészséges ételek iránti attitűdöt célozzák.

A lakosság egészségi állapotának javításához lakosságszintű beavatkozásokra, a táplálkozási környezettel foglalkozó szakpolitikai intézkedésekre és szabályozásokra van szükség.

Csökkenteni kell az egészség szempontjából kedvezőtlen élelmiszerek széleskörű értékesítését a gyermekek közvetlen környezetében (például gyorséttermek és kisboltok), növelni kell ezen termékek relatív árát az egészség szempontjából kedvező élelmiszerekéhez képest, valamint támogatni kell az iskolákat az ennek érdekében tett erőfeszítéseikben.

A szülők és más gondviselők bevonása az iskolai étkeztetés változtatásaiba elősegítheti azok általánosítását és elfogadhatóságát. Azok a szabályozások, amelyek csak az élelmiszerbiztonsági szempontokra és az allergének elkerülésére összpontosítanak, nem valószínű, hogy a szülőket partnerként vonják be az étrend javításába. A felülről lefelé irányuló szakpolitikának kevés hatása van, ha nincs érzékenyítve a helyi végrehajtáshoz.

Az iskolai étkezéseknek az étrend minőségére és az egészségi állapotra (például az elhízásra) vonatkozó előnyeinek szigorúbb értékelésére van szükség. A közleményben felvázolt gyakorlatok nagy részét nem vizsgálták közvetlenül és nem értékelték. Míg maguk az irányelvek gyakran a gyermekek táplálkozási szükségleteinek átfogó és szakértői felülvizsgálatán alapulnak, hiányoznak az ezen iránymutatások végrehajtását alátámasztó bizonyítékok. A szerzők a következő területek kutatására sürgetik a szakembereket: a) rutinszerűen gyűjtött adatok felhasználásával az intézkedések hatásának értékelése;

b) a tápanyag- és élelmiszer alapú irányelvek végrehajtásának kutatása; c) az oktatási időben elfogyasztott élelmiszerek teljes napi étrendhez történő hozzájárulásának vizsgálata az óvodás és általános iskolás gyermekek körében; és d) az egészséges iskolai étkeztetés táplálkozásra és oktatási teljesítményre gyakorolt hosszú távú hatásainak feltárása. Ennek alapja e) az élelmiszer-bevitel értékelésére szolgáló standard intézkedések és mutatók bevezetése.

KÖVETKEZTETÉSEK

Meggyőző bizonyítékok utalnak arra, hogy az óvodai és általános iskolai években elfogyasztott étkezéseknek a gyermekek táplálkozási szokásainak és élelmiszerpreferenciáinak javítását kell célozniuk. A cikkben elemzett három országban az óvodára vonatkozó intézkedések általában elmaradnak az iskolára vonatkozókhöz képest, az irányelvekből pedig hiányzik a végrehajthatóság. Olyan intézkedésekre van szükség, amelyek világos előírásokkal és olyan monitorozási rendszerrel rendelkeznek, melyekkel ellenőrizhető az előírásoknak való megfelelés és az, hogy hány gyermeket sikerül elérni velük. Ezen kívül fontos, hogy az előírások figyelembe vegyék az egész iskolai étkezési környezetet, beleértve az otthonról hozott ételeket is. Az iskolai élelmiszer-politikának korlátozott hatása várható, ha szélesebb körű népegészségügyi és élelmiszer-környezetet javító politikai fellépés nélkül történik.

TANULSÁGOK A HAZAI SZAKEMBEREK SZÁMÁRA

A hazánkban alkalmazott közétkeztetésre vonatkozó táplálkozás-egészségügyi előírásokról szóló 37/2014. (IV.30.) Emmi rendelet is akkor lehet igazán sikeres, ha támogató környezetet biztosítunk mellé. A fenti rendelet eszköz arra, hogy a közintézményekben biztosított legyen a fogyasztók számára az életkoruknak megfelelő mennyiségű és minőségű energia-, valamint tápanyagbevitel, az élelmiszer alapú táplálkozási ajánlás szerint. A minőségi étkeztetés megvalósulásában szerepe van a környezetnek, a széles körű edukációnak és a szakpolitikáknak. A hazai közétkeztetést szabályozó rendelet hatásvizsgálata már korábban lezajlott, voltak érzékelhető pozitív hatások, de még mindig vannak fejlesztendő területek.¹ A szabályozáson túl szükséges a közétkeztetési szolgáltatás folyamatos ellenőrzése — hogy a közétkeztetők által szerződésben vállalt minőségi kritériumok megvalósulnak-e a mindennapokban —, mely a hatóságok mellett a megrendelők feladata is. Nem elég egészséges étrendet biztosítani a közétkeztetésben, az iskolai büfében, az automatákban is egészséges árukínálatot kell kialakítani. Otthon is az egészséges táplálkozásra kell törekedni, jó példát mutatni a gyerekeknek, megtanítani nekik az egészséges táplálkozás alapjait és elfogadtatni velük az egészséges iskolai közétkeztetést. E célból dolgozta ki például az Országos Gyógyszerészeti és Élelmezés-egészségügyi Intézet az „Egészséges

¹ A 37/2014. (IV. 30.) Emmi rendelet hatásvizsgálata az alábbi linken érhető el: <https://ogyei.gov.hu/menza>

táplálkozást ösztönző iskola” programját,² melynek célja, hogy elősegítse a fenti rendeletben megfogalmazott reformok széleskörű elfogadását, a gyermekek egészséges táplálkozásra való nevelését a lehető legtöbb érintett szereplő bevonásával.

Információk a szerzőről:

Doroginé Török Andrea, Országos Gyógyszerészeti és Élelmezés-egészségügyi Intézet, Budapest,
torok.andrea@ogyei.gov.hu

² A program elérhető az alábbi linken: <https://merokanal.hu/egeszsegorzoiskola/>